

Píše Manfred Weinberg

(E*forum, 29. 08. 2018)

V „předmluvě“ knihy ***Franz Kafka and his Prague Contexts: Studies in Language and Literature*** (Prague: Karolinum Press, 2016) **Marek Nekula** píše: „Kafka and Prague‘ is hardly an original subject“ (s. 8). Autor si ale současně nárokuje „critical view“ (s. 9) na onen zdánlivě samozřejmý vztah „Kafka a Praha“. Co tedy kniha nabízí nad tento obvyklý stereotyp? Odpověď zní: Podrobnosti, velmi mnoho podrobností. Zevrubnost a důkladnost Nekulova výkladu ohromuje (někdy možná ovšem až „ochromuje“).

Sedm studií shromážděných v knize jsou překlady již dříve publikovaných článků v rozličných časopisech či sbornících, popř. kapitol z Nekulovy monografie vydané česky i německy *Jazyky Franze Kafky* (Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2003)/*Franz Kafkas Sprachen* (Tübingen: Niemeyer, 2003); ve dvou případech se jedná o přepracování textů, jež už anglicky vyšly. Při svém čtení Kafky se autor odvolává na „nový historismus“, kdy by se Kafkovy texty nahlížely „in contrast not only with each other but, in the context of contemporary discourses, with other, non-literary texts“ (s. 9).

Studie *Suppression and distortion: Franz Kafka ‚from the Prague Perspective‘* svým titulem upomíná na liblickou konferenci o Kafkovi v roce 1963, rozšiřuje svůj pohled ovšem na celkovou recepci Kafky v Československu. Na zmíněné konferenci šlo – jak je všeobecně známo – především o otázku marxistické interpretace Kafky. Nekula připisuje Eduardu Goldstückerovi strategickou roli při „transformation of the representative of the ‚Prague German-Jewish bourgeoisie‘ [...] into a son of the ‚Czech-Jewish rural proletariat‘, while the Jewish aspect was pushed into the background“ (s. 25) a zmiňuje, že toto nahlížení Kafky mělo v očích marxistů učinit Kafku „stravitelnějším“. České čtení českých textů [*Czech readings of Czech texts*] (s. 30 nn.) Franze Kafky je zde využito k hodnocení jeho dobrých znalostí češtiny. Zmíněná zevrubnost se ukazuje, když Nekula např. vyjmenovává (s. 33), později dokonce na několika stranách (srov. s. 98 nn.), Kafkovy chyby při užívání češtiny. Stejně podrobně se Nekula věnuje Kafkovým austriacizmům a slovům s jihoněmeckým „zabarvením“ (srov. s. 103 nn.).

Stať s titulem *The ‚Being‘ of Odradek: Franz Kafka in his Jewish context* se sice odvíjí od „postavy“ Odradka z Kafkova textu *Starosti hlavy rodiny* [*Die Sorge des Hausvaters*], Nekula ale navazuje na interpretaci Pavla Trosta, která odkazuje na Kafkův vztah k otci a která Nekulovi umožňuje sledovat „exceptionally [...] the biographical path“, a vydat se tak k počátkům Kafkovy rodiny, „linking their story

to that of the Jew's emergence from the ghetto and the struggle for Jewish identity" (s. 40). I zde se čtenář setkává s velkou zálibou v detailu: Nekula komentuje jak staré mapy Oseka, rodného města Kafkovy rodiny z otcovy linie, tak i výpisy z pozemkových knih. Později se zabývá Kafkovým obdivem k jidiš - který byl podle Nekulova názoru „aesthetically motivated“ a nikoliv Kafkovým pojetím jazyka coby „a living ethno-national community“ (s. 63) - a k hebrejštině a využívá této skutečnosti, aby našel jiný přístup k textu *Zpěvačka Josefína aneb Myší národ*, v němž identifikuje „pískání“ myší s jidiš, Josefinin „zpěv“ ovšem s hebrejštinou.

Ve studii *Franz Kafka's Languages* zkoumá Nekula jazyky, které „Franz Kafka used in his everyday life and learned in school or in other contexts“ (s. 71). Věnuje se Kafkově znalosti latiny a řečtiny, francouzštiny, italštiny, angličtiny a španělštiny, opětovně hebrejštiny a jidiš, nakonec němčiny a češtiny a s ohledem na ni hovoří o Kafkově „early bilingualism“ (s. 91). O Kafkově znalosti češtiny ještě jednou čteme, že „Kafka was fully in control of his communication in Czech“ (s. 101). Studii uzavírá ještě rozbor Kafkovy němčiny (s. 102 nn.), kterou Nekula nepovažuje přímo za „the ‚poor‘, ‚sterilized‘ ‚ghetto German‘ of Prague Jewish society isolated socially and in dialect“ (s. 71 n.).

Stať s titulem *Kafka's ‚organic‘ language: Language as a weapon* začíná představením Kafkova vztahu k (židovskému) „maušlování“ (s. 107 nn.), přechází ovšem k diskuzi jednoty „Volkgeist“ a „Volkssprache“ (s. 109 a jinde), tak jak toto téma určovalo *Language discourses of the nineteenth century* (s. 111 nn.). Nekula se přitom podrobně zamýšlí nad jazykovými teoriemi Moritze Lazaruse a Heymanna Steinthala, kteří tvrdili, že existuje „organický substrát“ jazyka. Vycházeje z těchto úvah o „organickém jazyku“ se Nekula opět obrací ke Kafkovým literárním textům a nalézá v jeho *Zprávě pro akademii [Bericht für eine Akademie]* „Herder's theory in the words of Kafka's Rotpeter“ (s. 111). V povídce *Starý list [Ein altes Blatt]* rozpoznává „[l]anguage discourse as a discourse of conflict“ a ve výroku, že se nomádi domlouvají jako kavky, „an allusion to *Mauscheln*“ (s. 124).

Ve studii *Franz Kafka at school. Kafka's education in Czech Language and Literature* se Nekula věnuje tomu, jak se Kafka učil český jazyk nejprve ve „Volksschule“ (s. 129 nn.), pak v „Grammar School“ (s. 138 nn.), přitom neopomene ani „Syllabus“ (s. 142 nn.) a používané „Textbooks“ (s. 143 nn.). Jeho závěr zní: „So although Franz Kafka attended a German grammar school, he probably knew as much about Czech literature as the average pupil at an equivalent Czech school“ (s. 148).

Tématem předposlední studie je *Kafka's Czech Readings in context*. Vedle opakovaného popisu Kafkových znalostí české literatury a jazyka coby „comprehensive“ (s. 155) je Nekulou čeština pojímána jako „Kafka's bridge to the Slavonic world“ (s. 156), zvláště proto, že Kafka četl např. ruské autory v českém překladu. Nakonec Nekula dělá „inventuru“ českých textů, které Kafka přečetl: *Czech classical literature* (s. 166 nn.), *Newspapers, Periodicals and other media* (s. 169 nn.), *Anthology* (s. 171), zabývá se ale také jednotlivými autory, např. *Otokarem Březinou*

(s. 172 nn.), *Fráňou Šrámkem* (s. 174 n.), *Petrem Bezručem* (s. 175 nn.) a také *The Langer brothers* (s. 177 nn.). Podrobněji se Nekula zaměřuje na Kafkův vztah s autory kolem *Moderní revue* (s. 178 nn.) a shrnuje, že navzdory „certain parallels in terms of motif“ lze říci: „the nature of Kafka’s writing is far removed from theirs“ (s. 184). Poté, co se ještě zběžně zamyslí nad „The left and Milena Jesenská“ (s. 184 nn.), dochází po představení Kafkova *Proof-Reading Czech translations* (s. 191 nn.) k názoru, že „Kafka’s knowledge of Czech literature and culture should not be underestimated“ (s. 195), což by ale na tomto místě knihy žádného čtenáře nenapadlo.

Poslední stať nese titul *Divided City: Franz Kafka’s Readings of Prague*. Nekula na jedné straně upozorňuje na Kafkův výrok, že se jeho život odehrával v malém okruhu ve středu Prahy. Na druhou stranu cituje známou větu, že ho Praha nepustí: „Praha nás ne a ne pustit. Ani jednoho. Ta matička má drápy. Tady se musíš podřít, nebo -. Na dvou koncích bychom ji museli zapálit, na Vyšehradě a na Hradčanech, pak bychom jí možná unikli.“ (Franz Kafka: *Dopisy přátelům a jiná korespondence*, 2007, s. 20). Obojí se často cituje, ale Nekula vidí poprvé spojitost, když si všimá toho, jak „Vyšehrad with the Czech/Slavonic pantheon Slavín“ na pravé straně a „Hradčany with the Emperors’s Castle“ na levé straně Vltavy uzavírají onen malý „okruh“, v němž se cítil být Kafka zajatý. Obě strany se k sobě měly jako Skylla a Charybda, jimž je stejně tak těžké uniknout jako „the German-Czech battle over language with its monolingual ideology“ (s. 211). Protože již dříve také tematizoval motiv stavby babylonské věže v krátké povídce *Městský znak* [*Stadtwappen*] a v textu *Při stavbě čínské zdi* [*Beim Bau der chinesischen Mauer*], komentuje Nekula: „So it is that, in those of Kafka’s literary texts that take up the thread of contemporary public discourse, the small circle [...] is confronted with a space and a world divided by the Great Wall of China, the Babel linguistic confusion, and the Scylla and Charybdis of Czech and German nationalism represented by (inter alia) the opposing icons of Vyšehrad and Prague Castle [...]. In doing so he realigns the axis of Czech-German polarity, generalizing it into myth and thus lending his local ‚Prague‘ stories universal validity“ (s. 215). Tímto skutečně nabízí jiný přístup ke Kafkovým textům, které nemusí hovořit o Praze, a přesto mohou mít s Prahou velmi mnoho společného, např. tím, že reflektují její specifickou, také jazykovou interkulturalitu.

Souhrnem lze říci, že má čtenář v rukou zevrubnou, důkladnou a inovativní sbírku studií, které upozorňují na nové stránky stereotypního spojení „Kafka a Praha“.

Přeložil Lukáš Motyčka

Marek Nekula: *Franz Kafka and his Prague Contexts: Studies in Language and Literature*. Prague: Karolinum Press, 2016, 242 s.

www.ipsl.cz